

Голові спеціалізованої вченої ради
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
доктору філологічних наук, професору
Крисановій Тетяні Анатоліївні

Відгук

Офіційного опонента **Приходько Ганни Іллівни**,
доктора філологічних наук, професора, професора кафедри англійської
філології та лінгводидактики факультету іноземної філології
Запорізького національного університету,
на дисертацію **Семенової Марії Андріївни**
**«Лінгвокогнітивний словотвір у галузі штучного інтелекту на
матеріалі англійських інтерфейсів інтелектуальних систем»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності
035 Філологія, галузь знань 03 Гуманітарні науки.

1. Актуальність дисертаційного дослідження. Вибір тематики дослідження обумовлено недостатньою увагою лінгвістів до аспектів вивчення лінгвокогнітивного словотвору у галузі штучного інтелекту, що вмотивовано швидкістю змін у мовних терміносистемах, відсутністю лексикографічного маркування неологізмів та розбіжністю їх словникового та інтерфейсного значень. Попередні лінгвістичні дослідження лінгвокогнітивного словотвору переважно були спрямовані на вивчення внутрішньої форми словотворчих механізмів, чим покликана увага дисертантки до фундаментального дослідження когнітивних характеристик дискурсу інтелектуальних систем. Актуальність дисертації

визначається також потребою цільового аналізу лінгвокогнітивних інновацій у комунікативному дискурсі та їх семантико-прагматичних реалізацій.

Для написання оригінального дослідження дисертантка створює сучасну комплексну теоретико-методологічну базу, куди залучає праці українських та зарубіжних учених з лінгвокогнітивного і концептуально-семантичного вивчення лексики; лексичної семантики; функціональної та когнітивної лінгвістики; комунікативної лінгвістики; теорії тексту й дискурсу; теорії метафори; термінолінгвістики; проблем моделювання і структурування картин світу й семантичних полів; семантичної деривації, словотвору й лексикографії; поліпарадигмального вивчення мовних одиниць; комунікативно-прагматичних і функціональних особливостей інтернет-мережі, що уможлиблює системний аналіз лінгвокогнітивних механізмів словотвору та виявлення продуктивних словотворчих моделей.

2. Наукова новизна результатів дисертації полягає в тому, що у ній вперше здійснено комплексний аналіз лінгвокогнітивних механізмів словотвору, задіяних при формуванні лексичних інновацій у графічних інтерфейсах сучасних інтелектуальних систем, таких як E-Health, ChatGPT, Microsoft, Metaverse, Cryptocurrency та Blockchain, Data Mining, HR-Tech, Programming, Social Media й Online Communication [с. 63-76]; виявлено продуктивні словотворчі моделі [с. 129-130]; укладено перелік комунікативно-прагматичних функцій неологізмів логосфери комп'ютерного дискурсу [с. 154-155]; систематизовано більше 2000 лексико-семантичних неологізмів і здійснено поділ проаналізованих одиниць за тематичними групами, механізмами словотвору й когнітивно-прагматичними функціями [с. 276-394].

У дисертації по-новому категоризовано та систематизовано неологізми за чотирьома способами словотвору — морфологічним, синтаксичним, семантичним та змішаним [с. 46-62].

Зокрема, у рамках морфологічного або деривативного способу словотвору виділено афіксацію, компаундинг, блендинг, конверсію, редуплікацію, супрафіксацію, апофонію, суплекцію, клітикізацію, оноματοпею, зворотний словотвір. Синтаксичний спосіб словотвору реалізується в таких моделях як кліппінг, абрєвіація, коїнаж та антономазія. Семантичний спосіб словотвору представлений розширенням і звуженням значення, покращенням та погіршенням значення, метафоричним і метонімічним перенесенням значення, семантичним спрощенням та запозиченням. Виокремлено змішаний словотвір як продуктивний новий механізм. Доведено, що англійський словотвір ХХІ століття відзначається перерозподілом значущості різних словотворчих типів [с. 78].

Обчислено найпродуктивніший механізм словотвору — морфологічний, а саме компаундинг (605 одиниць, або $\approx 28\%$), блендинг (385 одиниць, або $\approx 18\%$) та афіксація (358 одиниць, або $\approx 17\%$). Визначено малопродуктивні методи — редуплікація (32 одиниці, або 1.5%), оноματοпея (30 одиниць, або $\approx 1.4\%$), конверсія (17 одиниць, або 0.8%) та зворотний словотвір (2 одиниці, або 0.09%). Виявлено абсолютно непродуктивні методи словотвірні процеси — супрафіксація, апофонія, суплетивізація, клітикізація (0 одиниць). Це зазначено дисертанткою у роботі на с. 129-130.

Доведено, що мовна трансформація є постійним закономірним явищем, позбавленим позитивної або негативної оцінки. З'ясовано, що гнучкість мови сприяє її адаптації до сучасних реалій та інтеграції нових лінгвістичних елементів. Заперечено явище лінгвістичного занепаду,

відчуття якого виникає в мовців через породжену швидкістю змін ілюзію та збільшення когнітивного дисонансу [с. 77].

Підтверджено, що в процесі неологізації слово існує як контекстно зумовлена одиниця, продукується в кожному окремому випадку як оказіональна ознака мовця й містить зовнішню та внутрішню сторони значення.

З'ясовано, що термінологія є вербалізованим результатом діяльності мовця, заснованим на усвідомленні та засвоєнні професійного досвіду, а терміносистема інтерфейсів є відображенням того, як мовець концептуалізує й категоризує навколишню дійсність [с. 133].

У дисертаційній праці обґрунтовано неологію комунікативного простору сучасних інтелектуальних систем на прикладі Open AI, Microsoft та Metaverse [с. 136-149]. Виокремлено, визначено та описано комунікативний дискурс в робототехнічних системах, а також виявлено 36 комунікативно-прагматичних функцій неологізмів у дискурсі робототехнічних систем [с. 149-184].

Англомовні інтерфейси інтелектуальних систем визначено як активні центри мовної активності й передвісники ранніх лінгвістичних трансформацій, що впроваджують нові терміни серед мовців [с. 77].

У дослідженні розглянуто метафори в контексті дискурсу інтелектуальних систем і виявлено, що вони застосовуються для передачі концепцій та активно формують сприйняття цих систем у користувачів. Доведено, що метафоризація є продуктивним способом словотвору в комп'ютерному дискурсі, а метафора є інструментом концептуального моделювання, завдяки якому складні когнітивні структури (концепти) стають доступними й вербалізованими у зручний, стилістично забарвлений спосіб. Зазначено, що синтаксичний вибір не є довільним, а залежить від комунікативних цілей користувачів мови та конкретного контексту, в якому мова застосовується [с. 218].

Авторка дослідження аргументовано доводить прогнозоване збільшення частки неологізмів, спричинене технологічним прогресом, науковими відкриттями, глобальними соціально-політичними змінами, розвитком цифрової сфери, зокрема соціальних мереж, віртуальних реальностей і, відповідно, онлайн-комунікації [с. 134].

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретичне значення дисертаційної роботи не викликає сумнівів, оскільки у ній викладено основні положення щодо закономірностей і особливостей неологізації в англomовному віртуальному дискурсі з позицій когнітивно-прагматичного підходу. Результати дослідження роблять внесок до теорії морфологічного та когнітивного словотвору, модифікують сучасні уявлення про сферу неології та продуктивні механізми словотвору, використані у графічних інтерфейсах інтелектуальних систем, а інноваційний дослідницький підхід зумовлює низку вагомих доповнень до розуміння когнітивно-прагматичних механізмів номінації у комп'ютерному дискурсі.

Безперечно, праця Семенової Марії Андріївни має помітну практичну цінність, оскільки надає спеціалізований матеріал для подальших досліджень особливостей словотвору і явища неологізації в англomовному віртуальному дискурсі інтелектуальних систем. Її результати знаходитимуть втілення у викладанні курсів теоретичного та прикладного мовознавства, когнітивної лінгвістики, комунікативної лінгвістики, комп'ютерної лінгвістики, методології лінгвістичних досліджень, лінгвістичної семантики, дискурсології, а також у науково-дослідницькій роботі студентів та аспірантів.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і результати дисертаційної праці Семенової Марії Андріївни вважаємо теоретично, методично та емпірично обґрунтованими й достовірними. Вони базуються на використанні загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. Ключовими для цього дисертаційного дослідження є вдале поєднання підібраних методів та елементів аналізу, серед яких: метод суцільної вибірки мовних одиниць, аналіз словникових дефініцій, квантитативний аналіз даних, інформаційно-пошуковий метод, дескриптивний метод, метод дискурсивного, фреймового, концептуального і контекстуального аналізу, узагальнення, дедукції та індукції, класифікації, а також структурно-семантичний аналіз.

Загальні висновки у дисертації, на нашу думку, логічні, вагомі, повноцінно аргументовані та відбивають поставлені завдання дослідження. Матеріал дисертації викладений чітко й послідовно, що засвідчує лінгвістичну ерудицію дисертантки, її здібності до критичного аналізу існуючих підходів і теорій та творчого мислення у власному дослідженні.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності та набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. У розділах поетапно подано виконання окреслених у вступі завдань, які здійснено на високому методологічному рівні. Це засвідчує, що дисертантка оволоділа необхідними для рівня доктора філософії компетенціями.

За своїм фаховим спрямуванням, науковою новизною і практичною значущістю дисертація відповідає спеціальності 035 Філологія, галузі знань 03 Гуманітарні науки. Здобувачкою повністю виконано освітню та наукову складову підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового)

рівня вищої освіти й накопичено теоретичні знання, уміння, навички та компетентності, достатні для розв'язання комплексних проблем у царині професійної та дослідницько-інноваційної діяльності, опановано методологію наукової діяльності.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Дисертація Семенової Марії Андріївни, що містить оригінальні підходи до розв'язання поставлених теоретичних і практичних завдань, є самостійним науковим дослідженням актуальної мовознавчої проблеми. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації мають достатнє теоретичне, методологічне та емпіричне обґрунтування, обумовлене релевантністю й валідністю застосованих методів дослідження, репрезентативністю вибірки художніх джерел, апробацією й верифікацією отриманих результатів. За темою дисертації опубліковано вісім публікацій (із них 7 одноосібних та одна у співавторстві), із яких три статті опубліковано у фахових наукових виданнях України категорії «Б», дві – в іноземних виданнях, включених до науково-метричних баз даних (одна стаття, що входить до науково-метричної бази даних WoS; одна – Index Copernicus) і три тези доповідей на науково-практичних конференціях.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення обсягу.

Структура дослідження чітка, логічно викладена, відповідає меті й забезпечує успішне виконання поставлених завдань. Дисертація складається зі списку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів та висновків до них, загальних висновків, бібліографії (215 найменувань, з них 33 лексикографічних та 2 ілюстративних) та дев'яти додатків. Праця

містить 29 таблиць, 36 рисунків. Загальний обсяг роботи — 401 сторінка, основний зміст викладено на 205 сторінках.

Вступ містить усі необхідні складники: обґрунтовано актуальність обраної теми, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено його об'єкт, предмет і методи, доведено його наукову новизну, розкрито практичну цінність, вказано апробацію здобутих результатів, зазначено кількість публікацій за темою дисертації, визначено її структуру і коротко схарактеризовано зміст кожного з розділів.

Теоретико-методологічні засади дослідження докладно представлено у першому розділі «Теоретичні аспекти новітніх досліджень англійського словотвору». Зокрема, в розділі окреслено підходи до визначення неологізмів у сучасному мовознавстві, розкрито теоретико-методологічні засади дослідження словотвору, розглянуто поняття словотвору в англійському дискурсі, подано словотвірні моделі сучасної англійської мови, охарактеризовано когнітивні аспекти словотвору та наголошено на словотворчій прагматиці.

Власне дослідження продемонстровано у другому розділі — «Словотвірні моделі в англійських інтерфейсах інтелектуальних систем», де дисертанткою розглянуто мовний інтерфейс як об'єкт лінгвокогнітивного дослідження, визначено ключові терміни в комунікативній системі інтерфейсу та класифіковано виявлені неологізми за способами словотвору.

У третьому розділі, «Комунікативно-прагматичні особливості англійського словотвору в дискурсі інтелектуальних систем», досліджено явище неологізації комунікативних просторів OpenAI ChatGPT, Microsoft Azure AI та Metaverse й прослідковано активну морфологічну (суфіксація, компаундинг, блендинг), синтаксичну (кліппінг, аббревіація) та семантичну динаміку (розширення, звуження, спеціалізація й узагальнення значень), а

також виведено й проаналізовано 36 комунікативно-прагматичних функцій неологізмів, реалізованих в інтерфейсах інтелектуальних систем.

Четвертий розділ, «Когнітивний словотвір в інтерфейсах інтелектуальних систем», пропонує аналіз метафоризації як важливого механізму когнітивного словотвору в інтерфейсах інтелектуальних систем. У розділі висвітлено роль метафори в інтерфейсах інтелектуальних систем й проаналізовано когнітивні передумови конверсії, які необхідні для успішного процесу неологізації в комунікативному дискурсі.

У Висновках представлено підсумки та результати дисертаційного дослідження, окреслено перспективи подальших розвідок у цьому напрямі.

Таким чином, мета дослідження досягнута, поставлені завдання виконано, робота вирізняється логічністю побудови та послідовним викладом концепції дослідження.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Дисертація Семенової Марії Андріївни є самостійною науковою працею авторки. Усі висновки, зокрема й ті, що характеризують наукову новизну дисертаційного дослідження, одержані авторкою особисто. У дисертації не використовувалися ідеї та розробки, що належать співавторам. **Порушень принципів академічної доброчесності не виявлено.**

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Віддаючи належне науковій праці Марії Семенової, вважаю за необхідне вказати на певні дискусійні моменти, що вимагають деталізації:

1. Об'єкт («інноваційні англomовні новоутвори в галузі штучного інтелекту у ХХІ столітті») і предмет дослідження («функціональні,

структурно-семантичні та прагматичні засоби й механізми лінгвокогнітивного словотвору англomовних інтерфейсів інтелектуальних систем») повністю відтворюють зміст і структуру дисертації [с. 24]. Однак у заголовку дисертації зазначений лише лінгвокогнітивний вимір словотвору. Хотілося б почути міркування дисертантки щодо обґрунтування включення прагматичного аспекту у вивчення словотвору.

2. У роботі зустрічаються такі ужитки базових термінів: новоутвір [с. 24, 26, 44, 64, 140, 183, 224], новоутворення [с. 4, 25-26, 77, 183, 225-226], новоутворені слова [с. 190-191], неологізм [с. 2, 45, 51-52, 57-58, 61-62, 70-71, 93, 100-147, 183-192, 218-226], інновація [с. 2, 4, 5, 19, 21-22, 26, 29, 32, 38, 63, 76, 79, 123, 134, 136, 226], словотвір [с. 2-7, 19-30, 37-38, 41-48 і т. д.], словотворчий [с. 21, 23, 25, 27, 39, 41, 48-49, 53, 57, 78-79, 148]. Постає питання: «Чи розрізняє дисертантка ці поняття?»

3. Авторка здійснила важливі спостереження щодо ролі лінгвокогнітивного словотвору у сучасному віртуальному дискурсі роботизованих систем [с. 79-88; 136-149; 149-154]. Хотілося би дізнатись, чи прослідковували Ви вживання виявлених неологізмів у конкретному дискурсі ChatGPT при моделюванні мовлення?

Загалом вважаю, що висловлені вище коментарі та зауваження не зменшують загальної позитивної оцінки дисертації, не стосуються змісту основних положень дослідження і не ставлять під сумнів достовірність отриманих результатів та сформульованих теоретичних висновків, що мають суттєве значення для подальшого розвитку лінгвістики. Позиції та переконання авторки мають право на відстоювання під час захисту дисертації.

10. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Дисертація Семенової Марії Андріївни «Лінгвокогнітивний словотвір у галузі штучного інтелекту на матеріалі англomовних інтерфейсів інтелектуальних систем», є завершеною науковою працею, у якій авторка продемонструвала новизну наукових результатів. Дисертація повністю відповідає п.6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за № 155/30023, а авторка роботи – Семенова Марія Андріївна – **заслуговує на присудження ступеня доктора філософії** за спеціальністю 035 Філологія.

Офіційний опонент –

доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри англійської філології
та лінгводидактики
Запорізького національного університету

Ганна ПРИХОДЬКО

Підпис Ганни ПРИХОДЬКО засвідчую:
вчений секретар Вченої ради ЗНУ
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української літератури

Оксана ПРОЦЕНКО